

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/237780,Przypominamy-o-tragedii-Zamojszczyzny.html>
26.02.2026, 18:41

[Następny](#)

[Powrót](#)

Przypominamy o tragedii Zamojszczyzny

23 lutego 2026 roku w Sejmie RP zaprezentowaliśmy wystawę „Dzieci Zamojszczyzny. Historia i pamięć...”. W wernisażu wziął udział zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej dr Mateusz Szpytma.

23.02.2026

[Dzieci Zamojszczyzny II Wojna Światowa Wysiedlenia](#)

Wystawa, przygotowana w 2020 roku przez lubelski oddział IPN, opowiada o jednym z najbardziej tragicznych wydarzeń z okresu II wojny – akcji wysiedleńczo – kolonizacyjnej na Zamojszczyźnie (1942-1943). Zaprezentowano na niej różne aspekty Akcji Zamość, poczynając od jej zaplanowania, przygotowania i realizacji, skończywszy na akcji pomocy ze strony polskiego społeczeństwa oraz współczesnych form upamiętnienia. W sposób szczególny pochyłono się nad losem najmłodszych ofiar – Dzieci Zamojszczyzny.

- Spotykamy się dzisiaj, aby przypomnieć o olbrzymiej tragedii, jaka z rąk niemieckich spotkała Zamojszczyznę. To sto tysięcy osób wysiedlonych, w tym trzydzieści tysięcy dzieci. To wielu zamordowanych, skierowanych do obozów koncentracyjnych. Tych, którzy zamarli w pociągach. Tych, którzy zostali zesłani w różne miejsca. Wreszcie tych, którzy zostali poddani germanizacji i być może – nawet dzisiaj – nie zdają sobie z tego sprawy, że są Polakami

- powiedział podczas otwarcia wystawy dr Mateusz Szpytma, zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej.

W uroczystości wzięli udział przedstawiciele Dzieci Zamojszczyzny. List od Jadwigi Czerw – przewodniczącej Środowiska Dzieci Zamojszczyzny w Zamościu odczytała Janina Bielak. Głos zabrał także rektor Akademii Zamojskiej dr hab. Paweł Skrzydlewski. W wernisażu wzięli udział przedstawiciele wielu środowisk, parlamentarzyści i harcerze z Hufca ZHP Hrubieszów. Wydarzenie zorganizował Instytut Pamięci Narodowej z inicjatywy posła Janusza Kowalskiego.

Wystawa objęta jest patronatem Kancelarii Prezydenta RP i będzie dostępna dla zwiedzających do 2 marca 2026 roku.

Wernisażowi towarzyszyła konferencja „Wysiedlenia na Zamojszczyźnie. Historia i pamięć”. Wykład „Historia i pamięć – wysiedlenia Zamojszczyzny w działaniach Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie” wygłosił dyrektor Oddziału IPN w Lublinie dr Robert Derewenda. O przygotowaniach do Akcji „Zamość” opowiedział dr hab. Jacek Wołoszyn z Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w Lublinie. Z kolei o Akcji Werwolf – wysiedleniach w powiecie biłgorajskim w czerwcu i lipcu 1943 r. – mówił dr Rafał Drabik z (OBBH IPN w Lublinie). Historię wysiedleń ludności Zamojszczyzny w dziennikach Zygmunta Klukowskiego oraz Adama Mastalińskiego przybliżył dr Paweł Sokołowski (OBBH w Lublinie).

W Sejmie RP zaprezentowaliśmy wystawę poświęconą Dzieciom Zamojszczyzny - Warszawa, 23 lutego 2026. Fot. Dominik Borek (IPN)

W Sejmie RP zaprezentowaliśmy wystawę poświęconą Dzieciom Zamojszczyzny - Warszawa, 23 lutego 2026. Fot. Dominik Borek (IPN)

W Sejmie RP zaprezentowaliśmy wystawę poświęconą Dzieciom Zamojszczyzny - Warszawa, 23 lutego 2026. Fot. Dominik Borek (IPN)

W Sejmie RP zaprezentowaliśmy wystawę poświęconą Dzieciom Zamojszczyzny - Warszawa, 23 lutego 2026. Fot. Dominik Borek (IPN)

W Sejmie RP zaprezentowaliśmy wystawę poświęconą Dzieciom Zamojszczyzny - Warszawa, 23 lutego 2026. Fot. Dominik Borek (IPN)

W Sejmie RP zaprezentowaliśmy wystawę poświęconą Dzieciom Zamojszczyzny - Warszawa, 23 lutego 2026. Fot. Dominik Borek (IPN)

Ryszard Sodel: Pacyfikacja Zamojszczyzny

W nocy z 27 na 28 listopada 1942 r. rozpoczęła się akcja wysiedlania ludności Zamojszczyzny z jej domów i gospodarstw w ramach niemieckiego Generalnego Planu Wschodniego.

Generalny Plan Wschodni powstał w czerwcu 1942 r. Jego autorem był prof. Konrad Meyer, szef Głównego Wydziału Planowania i Ziemi w Biurze Komisarza Rzeszy ds. Umacniania Niemczyzny. Zakładał on powstanie tzw. „*Lebensraum*”, tj. niemieckiej przestrzeni życiowej na wschodzie. Zamojszczyzna odgrywała bardzo ważną rolę w tym planie ze względu na swoje położenie na szlakach komunikacyjnych, żyzne ziemie oraz liczną populację niemieckich kolonistów, którzy znaleźli się na tym terenie już w czasach józefińskich pod koniec XVIII w.

Akcja wysiedleńcza

20 lipca 1941 r. Heinrich Himler wydał dyrektywę o utworzeniu na terenie Zamojszczyzny Niemieckiego Okręgu Osiedleńczego. W listopadzie 1941 r. niemieckie władze okupacyjne przeprowadziły sondażowe wysiedlenia ludności polskiej z okolic Zamościa na tereny nad Bugiem. Jej miejsce zajęli folksdojczycy z miejscowości położonych wokół Radomia. 31 października 1944 r. Heinrich Mueller, szef IV Departamentu Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (*Reichssicherheitshauptamt*, RSHA), wydał dyrektywę dot. ewakuacji Polaków z

„dystryktu Lublin (Zamość), a osiedleniu na ich miejscu Volksdeutschtów”.

W nocy z 27 na 28 listopada 1942 r. rozpoczęła się akcja wysiedleńcza ludności polskiej, która objęła cztery powiaty: biłgorajski, hrubieszowski, tomaszowski i zamojski. Została ona przeprowadzona, w sposób bardzo brutalny, przez niemieckie oddziały policyjne *Schutzpolizej* (*Schupo*), żandarmerii i policji pomocniczej. Siły policyjne otaczały wysiedlaną wieś szczelnym kordonem, dając jej mieszkańcom jedną godzinę na zabranie bagażu podręcznego, nakazując jednocześnie pozostawienie na miejscu całego mienia ruchomego, nieruchomego i inwentarza żywego.

Niejednokrotnie w trakcie wysiedlania osoby starsze, chore bądź niepełnosprawne były zabijane na miejscu.

Pozostałych kierowano do obozów przejściowych w Zamościu i Zwierzyńcu, gdzie poddawano ich selekcji. Byli oni wywożeni na roboty przymusowe do III Rzeszy bądź do obozów koncentracyjnych lub poddawani, z przyczyn rasowych, procesowi germanizacji (dot. to głównie dzieci).

Przebieg zbrodni

Dowództwo nad siłami przeprowadzającymi akcję przesiedleńczą sprawowali: SS-*Brigadeführer* Odilo Lotario Globocnik, dowódca SS i Policji w dystrykcie lubelskim (SS- und *Polizeiführer* – SSPF) i SS-*Obergruppenführer* Friedrich Wilhelm Krüeger, dowódca SS i Policji w Generalnym Gubernatorstwie. Akcja deportacyjna mieszkańców Zamojszczyzny przebiegała w trzech etapach.

Pierwszy etap wysiedleń został przeprowadzony w okresie od listopada do grudnia 1942 r. i objął ok. 60 wsi zamieszkałych przez blisko 10 000 osób. Jego efekt nie był dla władz niemieckich zbyt zadowalający, gdyż miejscowa ludność uciekała do lasu wraz z całym dobytkiem.

13 stycznia 1943 r. rozpoczął się drugi etap wysiedleń, tzw. ukraiński (niem. „*Ukraineraktion*”),

podczas którego w miejsce deportowanej ludności polskiej osiedlano ukraińską, co doprowadziło do eskalacji przemocy i wzajemnej niechęci pomiędzy obiema stronami.

Trzeci, największy, a zarazem najbardziej brutalny i krwawy, etap akcji wysiedleńczej rozpoczął się w czerwcu 1943 r. Siły niemieckie skupiły się wówczas na pacyfikacjach wsi oraz na walce z oddziałami partyzanckimi. Akcje przeciwpartyzanckie nosiły kryptonimy: „Wilkołak I”, „Wilkołak II” („*Werwolf I*”, „*Werwolf II*”).

Według szacunkowych danych od listopada 1942 r. do sierpnia 1943 r. deportacjami objęto ok. 300 wsi, które były zamieszkane przez ok. 110 000 osób. Wśród osób wysiedlonych były dzieci, które określane są jako „Dzieci Zamojszczyzny”.

Deportowano ok. 30 000 z nich, ok. 10 000 zginęło lub zaginęło, a blisko 4,5 tys. przeznaczono do germanizacji. Na terenach, z których wysiedlono ludność polską, osiedlono 12 000 niemieckich kolonistów z terenów Bukowiny i Besarabii.

[Ryszard Sodel *Pacyfikacja Zamojszczyzny* - artykuł na portalu przystanekhistoria.pl](#)

* * *

Polecamy materiały IPN:

- [Dyskusja „Dzieci Zamojszczyzny. Historia i pamięć” z cyklu „Dziecięce historie”](#)
 - [Agnieszka Jaczyńska, Sonderlaboratorium SS. Zamojszczyzna – „pierwszy obszar osiedleńczy w Generalnym Gubernatorstwie” 1942-1943](#)
 - [Rafał Drabik: Pacyfikacje ludności w powiecie biłgorajskim \(*Kreishauptmannschaft Bilgoraj*\) w świetle niemieckich dokumentów](#)
 - [Rafał Drabik: Pacyfikacje Aleksandrowa w powiecie biłgorajskim](#)
 - [Marek Wierzbicki: Partyzanckie bitwy pod Wojdą i Zaborecznem na Zamojszczyźnie](#)
- [Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

Warszawa

Centrala

Dzieci

Wernisaż

Powiązane wiadomości

Dzieci Zamojszczyzny. Historia i pamięć - spotkanie i rozmowa ze świadkami historii